

Yrd. Doç. Dr. Gülbün Baydur

Üniversite Kütüphanelerinde Anglo-Amerikan Kataloglama Kuralları *

ÖZET

Anglo-Amerikan Kataloglama Kuralları'nın; üniversite kütüphanelerinde doğru yorumlanmasının uygulamada doğuracağı sonuçlar : Uluslararası kabul edilmiş standartlara dayalı bibliyografik kayıtlar. Üniversite kütüphanelerinde elle ya da bilgisayarlarla üretilebilecek kayıtlarda birlik: Otomasyona geçişte AACR2 kullanılabilirliği.

ABSTRACT

Based on the paper given in the Seminar on The Interpretation of Anglo-American Cataloguing Rules 2, Organized by the Turkish Higher Educational Council and Hacettepe University Department of Librarianship, 22-26 September 1986, Ankara.

Hangi tür kütüphanede çalışırsanız çalışın, kataloglama hizmetlerinde uygulanan belirli teknikler vardır. Kataloglama kuralları, sınıflama sistemleri, konu başlıkları listeleri olarak adlandırdığımız bu düzenlemeler, kütüphane kataloglarının oluşturulması ve koleksiyonların düzenlenmesinde gereklidirler. Ancak, katalogcular gerek kataloglamada sürekli kullanacakları sistemlerin seçiminde, gerekse günlük kararlarında kütüphanenin genel katalogunun amacını unutmamalıdır. Kataloglamada önemli olan ayrıntılar arasında kaybolmak yerine, katalogun kullanımını, hizmetlerin verimliliğini sağlamaktır (1). Gerçi üniversite kütüphaneleri, diğer tür kütüphaneler arasında okuyucusu, ekonomik olanakları, personeli, v.b. ile belli özellikler taşıyan kütüphaneler olarak tanınmışlardır: Üniversite kütüphanesinin kullanıcısının çoğunluğu konusunda uzmanlaşmış araştırmacılar, Büyük ihtimalle katalog kullanımında eğitilmişlerdir. Koleksiyon büyük ve derinliğine inmektedir. Personel işe kataloglama ve sınıflamada uzmanlaşabilecek kadar yeterli sayıda olabilmektedir. Bu ve benzeri özellikler, üniversite kütüphanelerinde kataloglama hizmetlerinin çağdaş düzeyde tutulmasını

* Metin, Yükseköğretim Kurulu Dokümantasyon ve Uluslararası Bilgi Tarama Merkezi ile Hacettepe Üniversitesi Kütüphanecilik Bölümü'nün 22 - 26 Eylül 1986 tarihlerinde Ankara'da üniversite kütüphanecileri için düzenledikleri "Anglo-Amerikan Kataloglama Kuralları 2'nin Kullanımı" konulu seminerde yapılan konuşmaya dayanmaktadır.

1. Hunter, Eric J. and Bakewell, K G B. Cataloguing, 2nd revised and expanded edition, London, Clive Bingley, 1983. ss. 166-174.

gerektirmektedir. Bu kütüphanelerde ancak, uluslararası standartlara uygun, yeterince ayrıntılı, doğru ve güncel olarak hazırlanacak bibliyografik kayıtlarla katalogun amacına uygun hizmet verilebilir.

20. yüzyılda, İkinci Dünya Harbinden sonra hızla artan eğitim ve araştırma ihtiyacı, özellikle üniversitelerin büyük kuruluşlar olarak gelişmelerine neden olmuştur. Üniversitelerdeki bu hızlı değişim kütüphanelerini de zorlamış, bu da kütüphanecilere kataloglamada yeni sorunlar ve sorumluluklar yüklemiştir (2).

Çağımızdaki teknolojik gelişmeler, yayıncılık ve kütüphaneciliği büyük ölçüde etkilemiştir : Yayın türü çeşitlenmiş, kütüphanecilikte de bilgi depolama ve erişim hizmetleri yeni yöntemler kazanmıştır. Kataloglama (tanımlayıcı kataloglama ile konu kataloglaması ayrı ayrı) bilgisayar teknolojisinin en yaygın kullanıldığı alan olmuştur.

Kataloglamada bilgisayar kullanımına 'Bilgisayarla Okunabilir Kataloglama 1 ve 2' (MARC 1 ve MARC 2) ile Amerikan Kongre Kütüphanesi'nde başlanmış (1966-1968), takip eden yıllarda kullanımı yaygınlaşmıştır (3). Bilgisayarla kataloglama günümüzde merkezi hizmetleri, kütüphanelerarası bibliyografik bilgi değişimini hızlandırmış bulunmaktadır.

Bilgisayar teknolojisi, kütüphane kataloglarını da bilgisayar çıktısı listeler, mikroform kataloglar (COM) veya gelişen uziletişim (telekomünikasyon) olanaklarını da kullanarak büyük bilgisayarlara bağlı çevrimiçi (online) erişimli kataloglar, v.b. şeklinde biçimlendirmiştir (4).

Kataloglama, kütüphanecilik ve bilginilimde en fazla «uluslararası» alan olagelmıştır (5). İçinde yaşadığımız yüzyılda gerçekleştirilen çeşitli uluslararası toplantılar bu tür etkinliklerin sonucudur. Halen kullanılmakta olan ulusal ve uluslararası kataloglama kuralları aşağıda adı geçen toplantıların sonuçlarına dayanmaktadır : 1961 yılında UNESCO ve IFLA tarafından Paris'te Uluslararası Kataloglama Prensipleri Kongresi (ICCP) toplanmıştır. Bilindiği gibi Paris Konferansı, katalog için başlık seçimi ve biçimi ile ilgili uluslararası prensiplerin oluşturulması amacıyla yapılmıştır (6). ICCP, çeşitli kataloglama kurallarını etkilemiş olması açısından önemlidir.

1969'da Kopenhag'da IFLA tarafından düzenlenen Uluslararası Kataloglama Uzmanları Toplantısı (IMCE) ise katalog kayıtlarındaki tanımlama (nitelendirme) ile ilgili düzenlemelerde uluslararası sonuçlara varılmış olması bakımından değerlidir (7).

Tüm bu çabalar, bibliyografik denetimde standartlaşma zorunluluğunu doğurmuştur. Kataloglama ile ilgili standartların oluşturulup yenilenmesi

2. Wilson, Louis Round and Tauber, Maurice. *The university library, the organization, administration, and functions of academic libraries*. 2nd edition. New York, Columbia University Press, 1956. ss. 6-8.
3. Hopkinson, Alanson. «International access to bibliographic data : MARC and MARC-related activities», *Journal of Documentation* 40 (March 1984) : 3-20.
4. Hewitt, Joe A and Gleim, David E. «The case for not closing the catalog», *American Libraries* 10 (March 1979) : 118-121.
5. Cook, C. Donald. «Cataloguing in the international arena», *Library Resources and Technical Services* 30 (January-March 1986) : 23.
6. International Conference on Cataloguing Principles, Paris 1961. ICCP report. A.H. Chaplin and D. Anderson, eds. London, IFLA International Office for UBC, 1981.
7. «Report of the International Meeting of Cataloguing Experts (IMCE), Copenhagen, 1961», *Libri* 20 (March 1970) : 105-132.

UNESCO, IFLA ve IFLA'nın bir mesleki alt kuruluşu olarak yapılaşdırılan IFLA International Office for UBC (Universal Bibliographic Control)'nin Uluslararası Standartlar Örgütü (ISO) ile işbirliği içinde gerçekleştirilmektedir. Günümüzde bibliyografik girişlerde tanımlama alanları ile ilgili, uluslararası uygulanabilen standartlar bütünüyle geliştirilebilmiştir. Her tür yayının tanımlanmasına yarıyan Uluslararası Standart Bibliyografik Tanımlama (ISBD)'lar 80'li yıllarda gerekli yenilemelere uğratılmıştır (8).

Standartların uluslararası kullanılabilmeleri, bunların büyük ölçüde esnek yapılı olmalarına bağlıdır. Aynı standartlar bilgisayarla ya da elle üretilen kayıtlarda kullanılabilmelidir. Veya kütüphanelerin kendi mikrobilgisayarlarını kullanımlarında karşılaştığı gibi, ortaya çıkabilecek yerel değişimler standartlaşmayı engellemelidir (9).

Sonuçta 1970'lere gelindiğinde kataloglama ile ilgili gerekli yapılar yeterince tamamlanmıştır. Ancak yöntemler dinamikdir. Yeni teknolojilere bağlı olarak kataloglama ile bağlantılı standartların geliştirilmesi, kataloglama kurallarının gözden geçirilip yenilenmesiyle sonuçlanmıştır. Buna örnek olarak Anglo-Amerikan Kataloglama Kuralları'nın ikinci basımını (AACR 2, AA 2) ve Alfabetik Kataloglama Kuralları (RAK)'u gösterebiliriz.

Günümüzde kabul edilmiş uluslararası standartlara uygunluğu (tanımlamada ISBD'ler, başlık seçiminde ICCP prensipleri), uzun yıllara dayanan sınamalar sonucu kullanıma aktarılmış olması, Anglo-Amerikan Kataloglama Kuralları'nın uluslararası kullanılabilirliğini göstermektedir. Nitekim, AACR'nin ilk basımı (AACR 1) dünya üzerinde pek çok ülkede özgün veya çeviri halinde kullanılmıştır. Bu kuralların hem bilgisayarlarla, hem de elle hazırlanacak katalogların üretiminde kullanılabilmesi, kitap ve kitap dışı tüm materyaller için geliştirilmiş bir kurallar listesi olması AA 2'nin üniversite kütüphanelerinde kullanılması için yeterli dayanaklar olmaktadır.

İlk basımı 1967 yılında yapılan AACR'nin kataloglamadaki uluslararası gelişmeler dikkate alınarak, 1978 yılında AACR 2 adıyla tanınan ikinci basımını gerçekleştirilmiştir. AACR 1967'de yenilenmesi gereken 6. ve 12. bölümler ise, bu sözü geçen iki basım arasında ayrıca yayınlanmıştır. AA 2'nin gözden geçirme ve yenilemeleri, halen sürdürülmektedir (10). Diğer yandan Anglo-Amerikan'ın üçüncü basımının gerekli olup olmadığı üzerindeki araştırmalar da özenle yürütülmektedir (11).

Üniversite kütüphanelerinde uluslararası kullanılabilirliği olan AACR 2 gibi bir kataloglama kuralını doğru yorumlarla kullanmak (12) önce kayıtlarda birlik, peşinden işbirliği, uygulamalardan doğabilecek sorunlarda (örneğin, yasal ve dinî yayın başlıkları, v.b.) ortak çözüm aramak gibi etkinlikleri ile kütüphaneciliğe yeni görüşler getirebilecektir.

8. Baydur, Gülbün, «Uluslararası enformasyon sisteminde bibliyografik denetim», TÜBİTAK. Türdok Ulusal Enformasyon Sistemi I. Ulusal Simpozyumu, Ankara, 20-21 Aralık 1983. ss. 3-10. (Metin taksirdir)

9. Cook, y.a.g.e. s. 25.

10. Anglo-American Cataloging Rules, second edition, revisions. Joint Steering Committee for revisions AACR. Chicago, ALA; Ottawa, Canadian Library Association; London, LA, 1982.

11. Nurieh, Musavi, «An evaluation of AACR2», Library Resources and Technical Services 30 (April - June 1986) : 137-148.

12. AACR2'deki kuralları doğru yorumlamak üzere kullanılacak yayınlar : Hunter, Eric J. and Fox, Nicholas J. Examples illustrating AACR2. London, LA, 1980; Maxwell, Margaret F. Handbook for AACR2 : explaining and illustrating Anglo-American Cataloging Rules, second edition. London, Eurospan; Chicago, ALA, 1980.